

HUBERT ILDIKÓ

„Szent Maria arany szölő...”

„Szép” litánia és könyörgés

Gyalogi János jezsuita szerzetes (1686–1761) 1734-ben egy kéziratos kötetet¹ ajándékozott Virágh Aloysia klarissza apácának Nagyszombatban ünnepélyes fogadalomtételkor. A megajándékozotról az eddig ismeretlen kéziratból kikövetkeztethető, hogy polgárlány vagy nemesi származású lehetett, aki a kézirat előszavának tanúsága szerint négy esztendeig hallgatta Gyalogi János prédikációit. Talán az éppen Nagyszombatban tartózkodó neves jezsuita szónok keltette fel az őt hallgatóban a rendbe lépés vágyát is. Bizonyára ezért ajándékozhatta meg ezzel az általa írt lelki vezetővel.²

Van azonban a kéziratnak egy olyan része, amely műfajilag független a gondosan megszerkesztett kötettől. Gyalogi János tanítása/útmutatása után később került a kéziratkönyvecske utolsó lapjaira egy Szűz Máriához forduló litánia és könyörgés. Az alábbiakban ezt a terjedelmileg pár lapnyi szöveget tesszük közzé azzal a reménnyel, hogy az ünnepelt is örömet leli benne, másrészt azzal a bizakodással, hogy a szöveg forrásának meghatározása mielőbb megtörténik.

A Szűz Máriához könyörgő litániát ismeretlen kéz [Virágh Aloysia?] másolta a Gyalogi által üresen hagyott 129–133. lapokra. A másoló kéz kalligrafikus betűkkel, nyomtatott betűtípust utánózva, nagyon szép írásképpel írta le a litániaszöveget. Tartalmáról azt jegyezte meg a cím mellett, hogy: szép. Tehát az üresen maradt lapokra ezért kerülhetett. Miért írhatta a cím mellé az ismeretlen kéz, hogy szép? Lelkileg megérinthette a szöveg bensőségesége s azonosulni tudott a Szűz Máriához forduló fohászban. De jelenthette a szépet az olvasó apáca számára a könyörgés addig előtte ismeretlen volta, újdonsága is. Ez utóbbira azért gondolhatunk, mert egy hallott/olvasott ismeretlen változat leírása biztosíthatta a szöveg megtanulását, használatát magánáhítáthoz.

A szakirodalomból ismeretes,³ hogy a klarissza rendi apácáknál – a Regula ezt megkövetelte, szorgalmazta is – napi gyakorlat volt a magányos olvasás és

¹ *Az Hitnek, mely a szeretet által munkálkodik, (Gal. 5.6.) Hét tselekedendő Igassághi. Az Hivatalos szentségben gyarapodni kívánó Tiszteletes Szűzhöz, Virágh Aloysiához, Nagy-Szombati Szent Kalára Szerzetében új Professához. 1734-dik Esztendőben.* Ma az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár őrzi. Jelzet: Mss. III. 121. Terjedelem: 8r, 133 pp.

² Gyalogi János kéziratának kiadása folyamatban van.

³ SCHWARCZ Katalin: *A klarissza apácák könyvkultúrája a XVIII. században.* Szeged, 1994, Scriptum. (Olvasmánytörténeti dolgozatok 6.) 14–18.

az ezen való elmélkedés. A budai/nagyszombati klarisszák a történelmi idők okozta veszélyek miatt folyamatos helyváltoztatásra kényszerültek. Könyveik mennyiségéről és milyenségéről kevés adatunk maradt fenn, ám azok tükrében mégis látható, hogy a kegyességi irodalom szeretete nemcsak a Regula által előírt kívánalomból következett. Nagyszombati kolostorukban kódexek is voltak, s arról is maradtak fenn adatok, hogy ünnepélyes alkalommal kódexet/kéziratot, imádságos könyvet kaptak ajándékol. Bár VIII. Kelemen pápa 1601-ben két litánia kivételével (Mindenszentek litániája és a Lorettói litánia) betiltotta a litániák használatát,⁴ nem elképzelhetetlen, hogy a kódexekkel, imakönyvekkel rendelkező klarissza apácák között írásbeli-, de szóbeli hagyományozódásában is tovább éltek/élhettek középkorból származó litánia-imádságok. A magánjátatosságok közé szorult litániák a későbbi időkben is fel-felbukkantak régi imakönyveinkben. (Pázmány Péter imádságos könyve is megőrzött belőlük.⁵) Meglehet, hogy Virágh Aloysia kéziratának végébe is egy ma már nem ismert, régebbi forrásból került a litánia szövege.

„A nem hivatalos népi litániaszövegek közül kettőt tett közzé Bálint Sándor a néprajzkutatás számára”⁶ 1937-ben. Mária megtapasztalt segítségét a hozzá forduló litániákban különösen három csapás elűzéséhez kérték: a háború, a járvány és az éhínség elűzéséhez.

Műfajmegjelölésként a magyar népies elnevezéshez közelítő (letenye⁷, létánia) „letanyá”-t adja meg címében a másoló. A válaszos (respondeáló) imaforma megfelel a hagyománynak: az előimádkozó könyörgésére ráfelel a nép válasza. Az alábbiakban közreadott litániában is: megszólítja Máriát, majd az invokáció után következik Mária attribútumainak felsorolása. A „Szűz Máriához” szóló könyörgő szöveg ráfelelését a kézirat függőleges írásképpel rögzítette: „Imágy my értünk”.

Az áhítati irodalom e kéziratos emléke tartalmában valamennyi Szűz Máriához forduló litánia szakralitásához kapcsolható – egy bensőségebb, személyes, cella-magányú imádkozás lehetőségét fogalmazta meg –, nyelvi megformálásának szövegegyező forrását azonban nem sikerült föllelnünk.

⁴ Litánia (a gör. lité, litaneia, „könyörgés” szóból): az előimádkozó és nép dialogizáló imaformája, Istenhez vagy szentekhez intézett könyörgéssorozat. Magyar népies neve: letenye. Ld.: *Magyar Katolikus Lexikon* VII. kötet, Bp., 2002, Szent István Társulat. 894.

⁵ PÁZMÁNY Péter: *Imádságos könyv, 1631*. Sajtó alá rend. Sz. BAJÁKI Rita–HARGITTAY Emil. Bp., 2001, Universitas. 282–299.

⁶ *Magyar Néprajz* VII. *Népszokás, néphit, népi vallásosság*. Szerk. HOPPÁL Mihály. Bp., 1990, Akadémiai. 366.

⁷ Ld. a 4. pontban *i. m.* 894.

Szűs-Mariarul valo Letanya. és könyörgés Szép.

Uram irgalmasz Kristus irgalmasz
Esz vylagnak ydvesztoye segéyl megh mynket.

Szent Maria Felséges szusz	Imagy my értünk
Szent Maria Boldogsagos szusz.	↓
Szent Maria Te hozzad Futoknak vigasaga	↓
Szent Maria Kedességel és edeségel tellyes	↓
Szent Maria Örök kéralynak Annya	↓
Szent Maria Patriarkaknak vyraga	↓
Szent Maria Mennek és foldnek kyalyny aszonnya	↓
Szent Maria Profetaknak kyncye,	↓
Szent Maria Apostoloknak kyvansaga	↓
Szent Maria Martyromoknak tykere.	↓
Szent Maria Confesoroknak édessége.	↓
Szent Maria Szuzeknek ékessége.:/	↓
Szent Maria Mynden valastottaknak vigassaga	↓
Szent Maria Tysztassaknak Pyldaya	↓
Szent Maria Szeretetnek tanusaga	↓
Szent Maria Alazatosaknak yelentóye	↓
Szent Maria Hytnek vyselőye	↓
Szent Maria Haborusak helyeknek reminségnek	↓
Szent Maria Szeplőtlen szúsz.	↓
Szent Maria Dycsősseget feylegye.	↓
Szent Maria Mennek és Foldnek kyalny Assonya.	↓
Szent Maria Ky myndaz te fyadnak sékéklen fel magasztaltvan.	↓

Szent Maria mynden aszony alatok kossót aldot. ↓

Szent Maria teryeydké az te kezeydet és a' te irgalmassagodat, és szabadyc megh az igyaz szévet az gonosz gondolatoktul, hogy légen az te akaradot[!] és yrgalmassagot szerint az mi buneynkből szabadycz megh ménket.

Szent Maria istennek szyléye, az te szent Fyadnak az ydvezytünk nek, yrgal-massaganak myatta ky az te szent mihedbül, akara szyletny yrgalmasz mi nýkunk és szabadyc megh az my buneynből és ymad mi irettunk.

Szent Maria az szeretetért, kével szereteteket az te szent fyad és fel magastala: angaloknak szeregek felet, halgas megh minket. és az mi buneinkből szabadyc megh mynket.

Szent Maria szegýlý, mynket és esedezzel, my éretunk, hogh megh öryzzen mynket mynden gonosztul és multaktül és yelen valoktül és yuvendüktül, és a mý buneynkből szabadyc megh mynket és ýmagy my értünk.

Szent Maria, yossalgal égessytet irgalmas nékunk;

Szent Maria gyozhetetlen boldogsagos kégyelmessékes, szus istennek, kegyel-mességevel telyes jrgalmas nékunk.

Szent Maria menyorsagnak kapuá, istennek szentýnek, vygaztaloya, irgalmas my nékunk.

Szent Maria téged dýcýrunk te néket, konýorgúnk az te szépségedet, bolcyeségedet szuzseségedet és irgalmasagodat, hyrdetyúnk, ké cyak te lül méltó, vyselned mennek és féldnek, urat, isten gyermek urat dycyryunk és aldyunk az te szent, myhedet: ké vyselte az mý aldót urunk Jesus Krystus, dycýryuk és magaztalyük: az te szent, emleýdét, kývel, emtédet esvilagnak, üdvezyteyet és a' my byneynkbül szabadygy megh.

Szent Maria kérunk téged istennek kegyes szent, szyvcye, az te egyetlen egy fyadnak, szeretetyert, hogy myltosstasal mýnket, szellened, mynden, szug-sygunkbe, és el ne hogy mynket az te szegytséget nélkül az öraba mykor az én lelkem ky megyen, az én testemből, szegy el engem az ityletnek napyan hogy ýuthassak, az paradyccómnak kapuyara és az, istennek, zenének latasara vegezet nélkül, és a' my, byuneynkbül szabadygy mynket.

Szent Maria kegyességes, és égességes, aszonyúnk, és vylagnak, ékessége, menyey, dragalatos margarita az böneyínbül sabadygy megh mýnket.

Szent Maria menyorsagnak, kapuya Istennek fyanak édes anyja, urnak, temp-loma, szent léleknek, szyges, helye, Krystusnak, palotaya, te mý atyad Boldogsagosz szüsz az paradyczomnak, kapuya, megh nytaték te my atad, békesség lén isten közt es ember keze, te my atyat, és vélak tartaték tartaték temyatad lönek mýnden yok menyben és földén te Jeruzalemnek dyczusége te izraelnek végasaga te vagy méndenestül és vélagnak, fel magastaloya, te valastattal, és vylagnak kezdety elót és megh, maracz vygezetnek, ül az te szent fyadnak orsagaba, holot, szolgálnak néked, az angyalok, és arkangalok, és az patriarkak, profytak hólót engednek, néked az Apostolok martyromok, confessorok, szüzek és ezvegyek és mynden menyey yosagok, azért kérunk tégedet, boldogságos szusz Marya, es az te egyetlen egy fyadért, ké te néked illen, tyszteséget adot hog ne hagy ménket az my igiyguk be a' te szent, az te segytséged nélkül, Bolgogsagoss, szusz maria és az istennek kargyatul sabadygy meg mynket és az mý buneynkböl oh my szentséges aszonyunk.

Szent Maria hyrtelen, és lathatatlan, halatúl szabadygy megh mýnket.

Szent Maria az my elmunknek, és tesztunknek, fertezetesseketül szabadygy megh mynket.

Szent Maria, az pokolbély ördöknek, cyalardsagatül szabadygy megh mynket.

Szent Maria az my buneynktül, és az örök kynoktül menygy megh mynket.

Szent Maria istenek malastyaval tellyes: ur vagyon te véled: te vagy aldót aszonyok közet és áld te myhednek gyumülczye, mynd az my, szuksygyunkbe, buszulatyanba: és haborusagynkba: kérünk téged halgas megh mynket.

Szent Maria my urunk krystus Iesusnak anyja halgas megh mynket.

Szent Maria vylagossagnak, anyja örök, tészteszyknek égye halgas megh mynket.

Szent maria, irgalmassagnak, anyja kegyesseknek és boczanatnak anyja.

Szent maria istenek hasza, menyorsagnak kapuya, szent léleknek ékes helye hal megh mynket.

Szent maria arany szőlő, istenségnek, temploma örök kégyeszyknek, nyugodalmasz helye halgas megh mynket.

Szent maria szuszeknek, égeszége, nemzetnek, aszonya menyek, és angyaloknak, kyalny assonya halgas megh mynket.

Szent maria kérteknek, kut feye lelkeknek, szuvét, neké, halgas megh mynket.

Szent maria, anyaknak, édes annyok, gyermekeknek, éltetőye, mynden nyvalyasoknak, vygyastaloya kérunk, hoghy halgas megh mynket.

Szent maria, öröky valo szüs czylagh te vagy az szus annya, halgas megh mynket.

Szent maria Kristusnak annya nery mynykunk életunknek megh yobytassatkyrunk tégyed halgas megh mynket.

Szent maria udvezlygy sent szyve boldogh szüszesyék, az my nyavalyasunkat yutassad az istennek, synének, látására, öh kgyelmességes; oh édessyges; oh kegyesyges; oh dyczüsyges assonyom, szus maria agy énnékem eröt az te ellensegydnek, ellene, és czilletnek, utana vygy mynket, az menyorsagra. hollod te vélléd es mynd az szentek el vygadyunk. Mynden haborüszagunkba, es keseruségunkbe szegély mynket kegyességes szus aína maria.

IMADSÁG

Essedezél myéretunk, uram Iesus Kristus az te kedessykednek, előtte mostan, és az my hallalunknak, ydeyen, az dyczussyges, szus maria, az te édességesz, anyyat. kének, szentseges lelket az kénszenvedéssédnek, ydeyn, az keseruségnek töre altal yara, éngedyed yrgalmas, isten az mynyaval, ygagsagunknak, szegytséget hoghy kyk az istennek füleyvel az szus mariarúl emlekezetet, tésznek az ö eszedeszébül, az my hamyssakunkból felkelhessunk my urunk Krystus Iesusnak altala Amen.